

УДК 347.9

**НЕМАЙНОВІ ПРАВА АВТОРА
ТВОРУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ
УКРАЇНИ ТА ФРАНЦІЇ:
ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ
АНАЛІЗ****Юлія КЕДЯ**

аспірант

Науково-дослідний інститут інтелектуальної
власності НАПрН України (Київ)

UDC 347.9

**NON-PROPERTY RIGHTS OF THE
AUTHOR OF THE WORK UNDER
THE LAWS OF UKRAINE AND
FRANCE: COMPARATIVE LEGAL
ANALYSIS****Yulia KEDYA**

Postgraduate Student

Scientific Research Institute of Intellectual
Property of the NALS of Ukraine (Kyiv)<https://orcid.org/0000-0002-9479-8927>

У статті здійснюється вивчення юридичної бази, визначення та застосування моральних прав у Україні та Франції. Розглянута різниця між моральними правами цих країн та необхідністю покращення нашого законодавства. Порівняльний аналіз із законодавством Франції дає можливість детальніше проаналізувати недоліки та переваги українського законодавства стосовно цих питань.

Ця робота має на меті сформулювати цілісну думку в галузі інтелектуальної власності, зокрема: розглянути визначення та основні правила моральних прав, порівняльний аналіз моральних прав у Україні та Франції, а також аналіз недоліків та переваг, що відображає їх Основні положення українського законодавства, перегляд, вирішення основних проблем та пошук способів розвитку в майбутньому на основі досвіду та систематичного представлення матеріалу.

Дослідження та порівняльний аналіз законодавчого регулювання моральних прав у Україні та Франції дозволили сформулювати наступні висновки:

Існує велика різниця між моральними правами в Україні та Франції. У французькому законодавстві про авторські права моральне право автора на відкликання або перегляду його роботи існує і застосовується на практиці з обов'язковою компенсацією за шкоду, заподіяну у випадку рішення про відкликання або перегляду роботи. За

The article is observed the studying of the legal framework, the definition and application of moral rights in Ukraine and France. The difference between moral rights of these countries and necessity to improve our legislation are considered. A comparative analysis with the legislation of France provides an opportunity to analyze in more detail the shortcomings and advantages of Ukrainian legislation in relation to these issues.

This work aims to formulate a holistic view in the field of intellectual property, in particular: to consider the definition and basic rules of moral rights, comparative analysis of moral rights in Ukraine and France, as well as analysis of shortcomings and advantages, reflecting their main provisions in Ukrainian legislation, reviewing, solving the main problems and finding ways of development in the future, based on experience and systematic presentation of the material.

Research and comparative analysis of the legislative regulation moral rights in Ukraine and France made it possible to formulate the following conclusions:

there is a big difference between moral rights in Ukraine and France. In French copyright law, the author's moral right to withdraw or reconsider his work exists and is applied in practice with mandatory compensation for the damage caused in the event of a decision to withdraw or reconsider the work. Subject to fair

умови справедливого відшкодування сторони, якій було призначено твір, автор може вирішити або змінити роботу (право переглянути), або припинити його використання (право на відкликання), у будь-який час протягом терміну договору та не зобов'язаний виправдати таке рішення. У Україні також повинно бути введено повноцінне моральне право автора на відкликання роботи (шляхом внесення змін до статті 11 закону України про авторські права та пов'язані з цим права), одночасно з пов'язаним правом на публікацію (Promulgate).

Ключові слова: немайнові права, право на відкликання або перегляд, право на оприлюднення, договірні відносини, предмет договору

Постановка наукової проблеми та її значення.

Із розвитком новітніх технологій, доповненої реальності, штучного інтелекту, літературної та художньої творчості, створення та видання творів, виникають нагальні питання, які потребують вирішення. Загальновідомо, що немайнові права є основою авторських прав, які є первинними, невідчужуваними і вічними для автора. Із прийняттям нового Закону України «Про авторське право та суміжні права» від 01.12.2022 року, вони були конкретизовані та розширені. Проведення порівняльно-правового аналізу законодавства, практики його реалізації та доктринальних підходів в Україні та Франції, дозволить з'ясувати, які аспекти цих прав є актуальними в Україні та у Франції, чим викликаний різний підхід до їх складу, а також з'ясувати переваги та недоліки Закону України «Про авторське право та суміжні права» {Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2849-ІХ від 13.12.2022, № 2974-ІХ від 20.03.2023}.

Дана робота спрямована сформулювати цілісне уявлення щодо визначення, розгляду основних немайнових прав автора, прояву їх на практиці, порівняльного аналізу немайнових прав автора за законодавством України та Франції, а також проведення аналізу недоліків та переваг Закону України «Про авторське право і суміжні права»

Аналіз досліджень цієї проблеми.

Окреслені питання були предметом окремого розгляду в працях багатьох дослідників, таких як О. Орлюк., Н. Мироненко, Л. Комзюк, О. Штефан, А. Кодинець та інших. Незважаючи на це, у даних працях бракує порівняльно-правового аналізу немайнових прав автора за законодавством України та Франції.

Мета і завдання статті.

Метою даної роботи є дослідження законодавства України та Франції щодо немайнових прав автора та їх порівняння. Досягнення мети зумовлює реалізацію таких завдань:

- проаналізувати основні немайнові права за законодавством України;
- здійснити аналіз основних нормативно-правових актів України щодо тлумачення немайнових прав та меж їх застосування;
- дослідити немайнові права за кодексом інтелектуальної власності Франції;
- провести порівняльний аналіз законодавства України та Франції у даному аспекті.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.

Первісним суб'єктом прав на твір, як матеріальних, так і нематеріальних, або як їх ще називають, моральних, є автор. Як відомо, авторське право становлять особисті немайнові

indemnification of the party to whom a work has been assigned, the author may decide either to alter the work (right to reconsider) or to discontinue its use (right of withdrawal), at all times during the term of the contract and with no obligation to justify such a decision. In Ukraine, a full-fledged moral right of the author to withdraw the work must also be introduced (by amending Article 11 of the Ukraine Law on Copyright and Related Rights), simultaneously with the related right to publicize (promulgate) the work.

Keywords: moral rights, right to withdrawal or reconsider, right of disclosure, contractual relations, the subject of the contract

права автора і майнові права суб'єктів авторського прав. Розглянемо немайнові права автора, що не передаються, не переходять у спадщину і не відчужуються за законодавством України. Вони належать до прав, в яких відсутня матеріальна складова, і вони є особистісними правами фізичної особи.

В статті 423 ЦКУ передбачені основні немайнові права[7]:

- 1) право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності;
- 2) право перешкоджати будь-якому посягання на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності;
- 3) інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Більш детально дані права визначені у Законі України «Про авторське право і суміжні права».

Статтею 11 даного закону передбачено такі особисті немайнові права автора:

- 1) право вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора в оригіналі і копіях твору і за будь-якого використання твору, якщо це практично можливо;
- 2) право забороняти під час будь-якого використання твору згадування свого імені, якщо автор твору бажає залишитися анонімом;
- 3) право обирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора в оригіналі і копіях твору і за будь-якого використання твору;
- 4) право вимагати збереження цілісності твору, протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, у тому числі супроводження твору ілюстраціями, передмовами, післямовами, коментарями тощо без згоди автора;
- 5) право надати назву твору або залишити його без назви;
- 6) право присвятити твір особі (особам), події або даті [1].

Також даною статтею передбачено, що немайнові права автора не можуть бути передані (відчужені) іншим особам і не переходять у спадщину.

Як ми бачимо, право на визнання людини автором та всіх складових, що виникають із цього права, передбачене пунктами 1,2,3 статті 11 Закону України «Про авторське право та суміжні права» у різних варіаціях. Дане право є, звичайно, основним. У той же час, його можна згрупувати в одному пункті та викласти в новій редакції статтю 11 Закону України «Про авторське право та суміжні права».

Порівнюючи немайнові права за законодавством України та Франції, зазначимо, що французькі законодавці більш детально та прискіпливіше означають немайнові права автора. Немайнові права автора у Франції визначені кодексом інтелектуальної власності Франції, в якому згруповані всі необхідні норми щодо авторського права та промислової власності: першим розділом «Немайнові права» (статті L. 121-1 до L.121-9) частини 2 «Права автора» (статті L. 121-1 до L.123-12), книги 1 «Літературна та художня власність» (статті L. 111-1 до L.343-7) законодавчої частини (статті L111-1 до L811-6) [2].

Основними немайновими правами автора є наступні права: право на авторство, право на повагу до цілісності (недоторканості) твору, право на оприлюднення твору, право на перегляд або відкликання твору.

Щодо авторства, то французькі науковці визначають, що прерогативою автора є проголошення його приналежності до твору. Він заявляє про себе або ж, навпаки, може приховати своє авторство (з огляду на ст. L.113-6 Кодексу інтелектуальної власності Франції, яка розглядає анонімні твори та твори, видані під псевдонімом, до яких можна також додати твори авторів - фантомів. Стосовно авторів - фантомів мова йде про авторів, перекладачів, які об'єднуються в групи і використовують фантазійні імена)[8].

Варто зазначити, що, на відміну від українського законодавства, автори анонімних творів чи виданих під псевдонімом користуються правами на рівні з іншими авторами, як попередньо зазначалося, але дане право передбачене у іншому розділі Кодексу інтелектуальної власності Франції, а саме: Розділ III. «Правовласники авторських прав».

Згідно статті L. 121-1 Кодексу інтелектуальної власності Франції автор має право на повагу до свого імені, своєї діяльності та своєї праці. Це право за ним закріплюється. Воно є постійним, невідчужуваним і не підлягає строку давності (...). Здійснення даного права може бути передане третій особі на підставі заповідального розпорядження[2].

Як зазначає Клод Коломбе, немайнові права є недоторканими і, незважаючи на свою силу, їх застосування не є вільним, зважаючи на таке поняття як зловживання правом, яке може його обмежити [3]. Права є недоторканими та вічними.

Таким чином, як визначено у коментарях до Кодексу інтелектуальної власності Франції, у даній статті проголошено два привілеї автора: право на цілісність твору та право на авторство. Так як немайнове право автора не має строку дії, то дане право після смерті автора може передаватися його спадкоємцям як спадщина на відміну від українського законодавства. Хоча постановою КМУ № 1066 від 10.10.2023 р. було затверджено «Порядок захисту особистих немайнових прав автора, твір якого став суспільним надбанням, у разі відсутності спадкоємців», що йде в розріз зі статтею 11 Закону України «Про авторське право та суміжні права», адже у відповідності до даної статті немайнові права автора не переходять у спадщину.

Також охорона та захист даного права підтримується у Франції і у випадку, коли воно переходить до суспільного надбання. Згідно рішення Касаційного суду від 30.01.2007 р., за яким свобода творчості не виключає можливість продовження твору, створеного, коли твір перебував вже у вільному доступі, якщо не буде продемонстровано, що останній завдає шкоди повазі до твору або до імені автора оригінального твору. Відома справа щодо твору В. Гюго «Знедолені» та сиквела, написаного Франсуа Сереза. І рішення Вищого суду Франції, за яким твір не може бути закінчено, тому що це - замах на немайнові права Віктора Гюго. Але справа отримала продовження. Судова інстанція вирішила, що автор продовження твору використав право на вільну творчість без завдання шкоди оригінальному твору [4, с.102,117]. На даний час книга є в продажу, аудіокнига також є доступною, але аудіовізуального твору за даним продовженням немає.

Наступним немайновим правом автора є право на оприлюднення, передбачене статтею L.121-2 Кодексу інтелектуальної власності Франції: лише автор має право оприлюднити свій твір. Відповідно до положень статті L. 132-24 Кодексу, він визначає процес розкриття інформації та встановлює його умови [2].

Також, як зазначають науковці стосовно права на оприлюднення, основним є те, що саме автор визначає момент і умови, за яких може бути оприлюднено його твір. У той же час, він може вибрати мовчання і не оприлюднювати (доводити) свій твір публіці [5, с. 271].

Отже, дане право дозволяє автору контролювати життєвий шлях свого твору. Дане право є таким, що передається у випадку смерті автора, але визначення його правовласника *post mortem* підпорядковується іншим правилам, ніж ті, що застосовуються до права на авторство та збереження цілісності твору. У випадку, якщо автор не заявив після опублікування твору про бажання обмежити сферу використання свого твору, дане опублікування розглядається як дозвіл стосовно всіх видів використання [4, с.102,119].

Також у коментарях до кодексу щодо обмеження автором сфери використання свого твору після опублікування твору, визначення способів використання відповідного твору, зазначено, що право на розголошення ігнорує та особа, яка публікує у формі книги твір, призначений для розповсюдження виключно у сфері телебачення ... чи та, хто розповсюджує засобами телевізійного мовлення фотографію, для якої автор надав дозвіл на використання лише в щотижневому журналі, тому що тільки автор має право опублікувати свій твір, він визначає всі умови такого опублікування, розкриття.

Стосовно управління даним правом після смерті автора, то після переходу у спадщину правонаступнику права на опублікування, останній повинен виконувати волю автора за життя. Також правонаступник може виступити проти публікацій, на які не були надані права автора за його життя. Наприклад, письмове відтворення семінарів Жака Лакана (французький психоаналітик та психіатр), які він розповсюджував, викладав виключно в

усній формі. Так само як і автор за життя, правонаступник немайнового права залишає за собою право слідкувати за умовами розповсюдження твору, також нагадуючи про принцип контролю за здійсненням цього права [4, с.102,124].

Наступна стаття L. 121-3 Кодексу інтелектуальної власності Франції присвячена забороні зловживання правами автора після його смерті: у разі явного зловживання під час використання або невикористання права на оприлюднення представниками померлого автора, згаданого у статті L. 121-2 даного кодексу, суд може прийняти відповідне рішення щодо використання даних прав. До суду може звернутися, зокрема, міністр культури. Як приклад, можемо навести дії спадкоємця щодо твору, який автор за свого життя висловив бажання оприлюднити, а спадкоємець заборонив, без аргументації. Те ж саме стосується виникнення конфлікту між представниками автора, які визначені у відповідності до ст. L.121-2 Кодексу інтелектуальної власності Франції. Так, після смерті автора право на оприлюднення його посмертних творів здійснюється призначеним автором виконавцем. У разі його відсутності або після його смерті, а також якщо автор не побажає іншого, це право здійснюється в наступному порядку: нащадками, спадкоємцями [2]. Це право може бути використане навіть після закінчення терміну дії виключного права на використання, визначеного в статті L. 123-1 Кодексу інтелектуальної власності Франції.

Таким чином, дана стаття визначає принцип можливості залучення до справи третіх осіб у випадку застосування *post mortem* даного немайнового права. Наступним немайновим правом, передбаченим кодексом інтелектуальної власності Франції, є право на перегляд або відкриття. На відміну від французького законодавства, право на оприлюднення не передбачене статтею 11 Закону, як і право на перегляд або відкриття.

L. 121 - 4 Кодексу інтелектуальної власності Франції (кодекс). Незважаючи на передачу свого права на використання, автор, навіть після публікації свого твору, може використати право на перегляд або відкриття по відношенню до правонаступника. Однак автор може скористатися цим правом лише за умови попередньої компенсації правонаступнику завданої даним відкриттям або переглядом шкоди. Коли, скориставшись своїм правом на відкриття або перегляд, автор вирішує опублікувати свій твір, він зобов'язаний запропонувати свої права на використання в пріоритеті правонаступнику, з яким він попередньо співпрацював, і на умовах, визначених раніше[2].

В коментарі до кодексу зазначається, що дане право на перегляд може ґрунтуватися лише на інтелектуальних міркуваннях (внести зміни до твору, доопрацювати свій твір), і автор не може корисливо висувати правовласнику матеріальні вимоги, щоб заборонити використання твору. Перед тим, як більш детально розглянути дане право, розглянемо статті кодексу, присвячені немайновим правам автора. Зокрема, це статті L.121-5 – L.121-9.

Пряме посилання на право на повагу до твору міститься в положеннях статті L.121-5 даного кодексу, що стосуються аудіовізуального твору. Забороняється будь-яка модифікація твору шляхом додавання, видалення або зміни будь-якого елемента без згоди режисера або, можливо, співавторів (але вони, отже, не всі рівні в цьому відношенні).

Аудіовізуальний твір вважається завершеним, коли остаточна версія створена за взаємною згодою між, із одного боку, режисером або, можливо, співавторами, і, із іншого боку, продюсером. Будь-яка зміна цієї версії шляхом додавання, видалення або зміни будь-якого елемента вимагає згоди режисера, можливо співавторів, та продюсера. Таким чином, зазначені особи не є рівними у своїх правах за змістом статті [6, с. 602].

Дві статті присвячені саме аудіовізуальним творам: стаття L.121-5 та L.121-6. У статті L.121-5, зокрема, мова йде про завершену версію аудіовізуального твору, як вже зазначалося. Тільки після завершення аудіовізуального твору права авторів можуть бути використані. Немайнове право автора на повагу до свого імені, твору, як визначено в статті L. 121-1 Кодексу інтелектуальної власності Франції, може бути використане ним лише щодо завершеного аудіовізуального твору.

Зазначимо, що порушеннями немайнових прав щодо аудіовізуальних творів може бути кольоризація твору чи музичний супровід німого кіно без дозволу на те автора.

Як зазначає французький науковець Еммануель Деріє щодо адаптацій, то, наприклад, телевізійна адаптація дуже вільна чи неякісна, яка спотворює оригінальний твір, буде вважатися провинною, тому що порушує право на недоторканість оригінального твору [6, с. 606].

Наступна стаття теж стосується аудіовізуальних творів та вкладів авторів у його створення. Якщо один із авторів відмовляється завершити свій внесок в аудіовізуальний твір або виявляється не в змозі завершити цей внесок внаслідок форс-мажорних обставин, він не може протидіяти використанню частини цього створеного внеску з метою завершення роботи (L. 121-6). Як визначив Еммануель Деріє, у цих випадках економічні реалії переважають над різними аспектами немайнового авторського права на оприлюднення, яке, виходячи з цього, дуже важко вважати постійним, невідчужуваним і незмінним. Цей елемент немайнового права, як право на оприлюднення діє не завжди і не для всіх [6, с. 602]. Останні статті присвячені авторам програмного забезпечення, авторам збірників та режимам подружжя. Зокрема, стаття L. 121-7 Кодексу встановлює виключення для авторів програмного забезпечення щодо використання права на перегляд або відкриття: у випадку, якщо інше не є сприятливішим для автора, він не може заборонити зміни або покращення програмного забезпечення, як і використати право на перегляд або відкриття даного твору. Також окремо розглядається застосування моральних прав державними службовцями.

За законодавством Франції в окремих випадках немайнові права автора можуть бути передані у спадщину і можуть бути предметом договору.

Розглянемо більш детально право на перегляд або відкриття, за яким автор має право припинити використання свого твору чи переданих прав, за умови відшкодування витрат (компенсації завданої шкоди) [2]. При цьому, дане право має реалізовуватись на власний розсуд, але без зловживання своїми правами, як було зазначено.

Зауважимо, що це право автора є виключним, але як зазначають науковці, воно також є дорогортисним, тому що, як зазначалося, перед його застосуванням є необхідність відшкодувати завдані збитки правовласнику на момент відкриття, а також у випадку, якщо автор забажає надати дозвіл на використання свого твору повторно, то у попереднього коконтракта виникає пріоритет, і автор повинен запропонувати використання твору на попередніх умовах саме цій особі. Не менш важливим є те, що дане право застосовується не до всіх творів. Воно не застосовується до програмного забезпечення у відповідності до статті L121-7, зазначеної вище, кодексу інтелектуальної власності Франції.

Звертаємо увагу на те, що це право може застосовуватися до аудіовізуальних творів, колективних творів і навіть щодо похідних творів. У той же час, на практиці дуже складно врегулювати питання відкриття стосовно похідних творів і відізнати всі договори.

В Україні немайнове право автора на відкриття твору потрібно додати до закону (шляхом внесення змін до ст. 11 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

Висновки та перспективи подальшого дослідження.

За результатами проведеного аналізу та дослідження українського й французького законодавства, а також підходів правової доктрини, є підстави зробити наступні висновки:

1. В авторському праві Франції немайнове право автора може бути передане у спадщину і його захист застосовується на практиці.

2. В Україні необхідно переглянути немайнові права автора, зокрема, визначитися з правом на оприлюднення, особисте немайнове право автора на відкриття або перегляд твору додати до закону (шляхом внесення змін до ст. 11 Закону України «Про авторське право і суміжні права»), як і можливість передачі деяких прав у спадщину задля кращого регулювання та контролю за виконанням даних прав на практиці і залишити в Законі України «Про авторське право та суміжні права» найважливіші права з огляду на проведене дослідження.

3. Вважаємо за необхідне згрупувати авторські права (долучити допоміжні до основних) та викласти п. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» у наступній редакції: «1. Особистими немайновими правами автора є:

1) право вимагати визнання свого авторства:

шляхом зазначення належним чином імені автора в оригіналі і копіях твору;
 шляхом заборони під час будь-якого використання твору згадування свого імені, якщо автор твору бажає залишитися анонімом;

шляхом обрання псевдоніму, зазначення і вимоги зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора в оригіналі і копіях твору і за будь-якого використання твору».

4. З огляду немайнових прав за Кодексом інтелектуальної власності Франції можемо зробити висновок про те, що у даному кодексі розглянуті всі питання, пов'язані з немайновими правами автора, тому найкращим результатом кодифікації є кодекс як нормативно-правовий акт у сфері інтелектуальної власності, в якому згруповані всі необхідні норми щодо авторського права та промислової власності.

Посилання:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 1 грудня 2022 року № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 14.05.2023).

2. Code de la propriété intellectuelle / Кодекс інтелектуальної власності. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000020908868/LEGISCTA000020907951/#LEGISCTA000020908583 (дата звернення: 14.05.2023).

3. Claude Colombet. Propriété littéraire et artistique et droitsvoisins, 9 édition, Dalloz, 1999, p. 127 / Коломбе К. Літературна та художня власність і суміжні права, 9 видання, Dalloz, 1999. 127 с.

4. Коментар до Кодексу інтелектуальної власності Франції / за заг. ред. П. Сірінеллі, А. Латрея, Ж. Грофф-Шарьє, видавництво Даллуз, 23 видання, анотації та коментарі, 2023. 102,124 с.

5. Luc Grynbaum, Caroline Le Goffic, Lydia Morlet-Haïdara, Droit des activités numériques, 1 ed., DALLOZ, 2014, p.271 / Л. Грінбаум, К. Ле Гофік, Л. Морле-Хайдара. Право в цифровій сфері, 1 видання Даллуз, 2014. с. 271.

6. Emmanuel Derieux. Droit des médias. Droit français, européen et international, 8 édition, 2018, LGDJ, Lextenso éditions, p. 602, 606 / Е. Деріє. Право ЗМІ. Французьке, європейське та міжнародне право, 8 видання, LGDJ, видання Lextenso, 2018. 602 с., 606 с.

7. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 356 с., URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 30.05.2023).

8. Pierre-Yves Gautier avec le concours de Nathalie Blanc, Droit de la propriété littéraire et artistique, 2021, LGDJ, Lextenso / П'єр-Ів Готьє за сприяння Наталі Блан. Право літературної та художньої власності, LGDJ, Lextenso, 2021. 168 с.

Статтю було подано	12.03.2024	The article was submitted
Статтю було доопрацьовано	15.03.2024	The article was revised
Статтю було прийнято	19.03.2024	The article was accepted